NAJDIŠČNO POROČILO O SONDAH NA LIPANCI

VINKO ŠRIBAR

Na željo Inštituta SAZU za geografjo je izvršil Narodni muzej v Ljubljani oktobra 1954 sondiranja na področju planine Lipance (1636 m).

Čeprav ne gre tu za najdbe, ki bi spadale v časovni obseg, s katerim se ukvarja arheologija, so bile vendar uporabljene metode, ki so običajne pri arheoloških izkopavanjih z ustrezajočo tehniško dokumentacjo.

Vseh sond je bilo izkopanih deset. Z ozirom na planšarske koče na Lipanci jih lahko razdelimo v dve skupini:

1. Štiri sonde na prvem grebenu zahodno od planšarskih koč.
2. Šest sond na prvem grebenu vzhodno od planšarskih koč. (Glej kroki Lipance.)

Opis sond

Sonda št. 1 se nahaja ob »Žvanovi poti« za Lipanski vrh. Ima obliko male tiskane črke »b«. S svojim spodnjim, pravokotno zaključenim delom obsega z bruni ograjeno apnenčevo jamo. Po govoricah so okoli leta 1880 našli prav pri kopanju te jame vrh bronastega noža, inv. št. 6287[1] (T. I. f. 1) NM v Ljubljani. Sedanja sonda je dala samo en keramični fragment:

acc. št. 1/54-T 1, f. 2-T. IV, sl. 1 — Fragment dna posode iz črnopečene s peskom pomešane ilovice. Kos je rombične oblike, velikosti 4 × 3 cm in debel 7 mm. Zunanja in notranja površina sta precej hrapavi in luknjičasti. Z notranje strani fragmenta je reliefni ornament kolesastega križa.

Stratigrafija sonde: Na osnovi apnenčaste kompaktne kamenine je bilo 0,5 m gozdnega humusa. Daljši krak sonde je imel 5,00 m, spodnji, pravokotno zaključeni pa 3 × 2 m. Po celi svoji dolžini je bila sonda široka 1,00 m.

Sonda št. 2 se nahaja v neposredni bližini sonde št. 1 (kroki). Sonda ima 8 × 1,0 × 0,6 m. Osnovno kamenino pokriva 0,6 m gozdnega humusa. Sonda je brez najdb.

Sondi št. 3 n 3 a se nahajata na stoščastem podaljšku prvega grebena, v katerega je vkopan vodovodni rezervoar. Sonda 3 je

[1] W. Šmid, Die Bronzezeit in Krain, Carniola 1909, str. 126. A. Müllner, Fund eines Bronzedolches in den Wocheineralpen, Argo 1894, str. 120.

velika 3,5 × 1,0 × 0,4 m. Na osnovni kompaktni kamenini je bilo 0,4 m gozdnega humusa. Na mestu, kjer je bil humus najdebelejši, je bilo 5 fragmentov novodobne keramike.

Sonda 3 a je podaljšek sonde 3 proti vzhodu. Sonda ima 3 × 1,0 × 0,6 m. Na osnovni kompaktni kamenini je bilo 0,6 m gozdnega humusa. Sonda je brez najdb (Sonda št. 1-T. II. f. 14 — Sonda št. 3. T. II. f. 17).

Sonda št. 4 se nahaja na vrhu grebena nad vodovodnim rezervoarjem (T. II. f. 17 in 18). Ima obliko tiskane črke »T«. Sonda je velika 5 × 2 × 1,0 × 0,6 m). Osnovno kompaktno kamenino pokriva 0,6 m gozdnega humusa, razen osamljenih majhnih količin ilovice v naravnih vdolbinah nad kamni. V plasti humusa je bilo 6 fragmentov novodobne keramike.

Greben vzhodno od koč, na katerem se nahaja ostalih 6 sond, je sedlasto oblikovan in sicer v smeri sever—jug (T. II. f. 15).

Sonda št. 5 sega od južne najvišje točke sedla pa do njegove najnižje točke (T. II. f. 15—T. VIII). Je nepravilne oblike, dolga okrog 20 m, široka 1,0 m, od 0,1 do 0,3 m globoka. Nepravilno obliko je diktirala plitva kamenita podlaga. Vzdolž sonde je več sedlastih vdolbin; v njih je humus najdebelejši. Kompaktna kamenita osnova je pokrita s humuzno plastjo, debelo od 0,1 do 0,3 m. V že omenjenih majhnih sedlastih vdolbinah, kjer je humus najdebelejši, so izraziti sledovi kurjenja: oglje, pepel in opečena zemlja. Na takšnih mestih so bili številni keramični fragmenti, ena cela in dve zlomljeni podkvi ter 30 podkovskih žebljev.

Opis keramičnega materiala

acc. št. 2. Fragment ustja keramične posode iz kompaktne sivopečene ilovice. Posoda je bila izdelana na lončarsko vreteno. Grlo posode je zelo nizko. Ustje je močno nagnjeno navzven. Rob ustja je profiliran trikotno. Na obodu je stena posode debela 3 in na ustju 4 mm. Z notranje strani fragmenta je tanka, ogorela plast neke organske snovi, verjetno hrane, ki je bila pripravljena v posodi (T. I, f. 7—T. IV. sl. 2).

acc. št. 2 a. Fragment ustja keramične posode. Verjetno od iste kot fragment 2 (T. 1, f. 7—T. IV. sl. 3).

acc. št. 3. Fragment oboda keramične posode iz črnopečene, s kremenovim peskom pomešane ilovice. Fragment je velik 3 × 4 cm in debel 3 mm. Posoda je bila izdelana na lončarsko vreteno (T. IV. sl. 4).

acc. št. 4. Fragment oboda z vratom keramične posode iz sivopečene, s kremenovim peskom pomešane ilovice. Fragment je velik 5 × 3 cm in debel 3 mm. Posoda je bila izdelana na lončarsko vreteno (T. 1 f. 7—T. IV. sl. 5).

acc. št. 5. Fragment oboda keramične posode, velikosti 4 × 2 cm, debelina 3 mm, verjetno je od iste posode kot fragment acc. št. 4.

acc. št. 6. Fragment ustja keramične posode iz sivopečene, s kremenčevim peskom pomešane ilovice. Fragment je velik 2 × 2,5 cm in debel 4 mm. Fragment spada v isto grupo keramike kot fragmenta acc. št. 2 in 2 a (T. I. f. 7—T. IV. sl. 8).

acc. št. 5. Fragment ustja keramične posode iz sivožgane s peskom pomešane ilovice. Material je zelo slabo pečen in porozen. Oblikovno se razlikuje od ostalih, dosedaj opisanih fragmentov, samo po milejše oblikovanem robu ustja z notranje strani posode, kar nas pa nikakor ne moti, da ne bi tudi tega fragmenta šteli v isto keramično vrsto (T. IV, 5).

acc. št. 7. Fragment oboda keramične posode iz črnožgane, s peskom pomešane gline. Kos je velik 3 × 2 cm in debel 5 mm, material je v notranjosti zelo luknjičast, zunanja in notranja površina pa sta zelo hrapavi. Vidi se, da je bila posoda barvana. Ni opaziti sledov dela na lončarskem vretenu (T. IV, 9).

acc. št. 8. Fragment dna z obodom keramične posode iz sivopečene, s peskom pomešane gline. Fragment je velik 8 × 3 cm in debel 6 mm. Notranja in zunanja površina sta dokaj gladki in je videti, kot bi bili prevlečeni s sivo barvo. Na delu dna, kakor tudi na obodu, so jasni sledovi izdelave na lončarskem kolesu. Premer dna je bil okoli 120 mm (T. IV, 10).

Razen teh pomembnejših keramičnih kosov je bilo v sondi še okoli 30 fragmentov velikosti od 1—3 cm², ki spadajo k isti vrsti keramike, kot je opisana od acc. št. 1—8.

Podkve in žeblji.

acc. št. 23. Železna konjska podkev z osmimi luknjicami pravokotnega prereza za žeblje. Na licu podkve, na vrhu loka, je vtisnjen pravokotnik z reliefno podobo križa. Podkev je dolga 125 mm in široka 116 mm. Zelo je načeta od rje (T. II f. 9—T. VII. sl. 26).

acc. št. 24. Kos desnega loka železne konjske podkve. Dolžina 5 cm tudi močno zarjavela (T. II. f. 9—T. VII. sl. 27).

acc. št. 25. Dve tretjini desne polovice loka železne konjske podkve. Na loku so tri luknje za žeblje pravokotnega prereza (T. II. f. 9—T. VII. sl. 28).

acc. št. 26. Osemindvajset železnih žebljev za podkve. Žeblji so pravokotnega prereza in se od glave do konca postopoma zožujejo. Glava je polkrožne oblike. Žeblji so zelo razjedeni od železne rje (T. II. f. 10 2—T. III. 22).

acc. št. 27. Železen predmet v obliki skrivljenega podkovskega žeblja. Glavica je kockaste oblike. Telo predmeta pod glavico dela polkrog premera 20 mm, nato se koničasto nadaljuje 35 mm v ravni črti. Predmet je dobro ohranjen. Praktična uporaba je neznana (T. II. f. 10—T. VII. sl. 30).

acc. št. 28. V »6« zvit železen predmet pravokotnega prereza, ki se od srede proti obema koncema postopoma stanjšuje. Predmet je

močno zarjavel. Praktične uporabe predmeta ne poznamo (T. II. f. 10 v sredi).

Sondi št. 6 n 7 se nahajata na robu grebena, ob globeli, oziroma na nasprotni strani sedla, kot sonda št. 5. Obe sondi sta veliki 3,5 × 1,0 × 0,2 m. Obe sta brez najdb.

Sonda št. 8 se nahaja na začetku pobočja vzhodne strani sedla, takoj pod začetkom sonde št. 5. Razprostira se v smeri vzhod—zahod. Dolga je 5 × 1,0 m. Največja globina izkopa je 0,6 m. Teren, na katerem sonda leži, visi med dvema izohipsama z višinsko razliko 2 metrov. Razen tega, da teren močno visi, ima več majhnih kotanjic, v katerih je plast humusa debelejša. (Največja kotanjica v tlorisu te sonde je obeležena z »A«.) V tej kotanjici je popolnoma ohranjeno kurišče. Dno kurišča je na osnovni kamenini, oziroma pokrito le z 0,2 m debelo plastjo gozdnega humusa. Kurišče ima obliko pravilnega kroga s premerom 0,75 m. Plast oglja in pepela je bila debela 8 cm. V tej plasti sta bila dva keramična fragmenta:

acc. št. 9/54. Fragment ustja posode iz sivopečene, s peskom pomešane gline. Kos je velik 3 × 2 cm in debel ob robu ustja 6,5 mm, ob robu oboda pa 5 mm. Masa stene posode je zelo luknjičasta. Notranja stena fragmenta je nekoliko temnejše barve kot notranjost mase. V tem primeru je to vsekakor posledica peke in ne barvanja. Obe površini, to je notranja in zunanja, sta hrapavi z vidnimi sledovi izdelave na lončarskem vretenu. Rob ustja je precej visok in se komaj neposredno pod vrhom dokaj blago nagne na zunanjo stran. Na prehodu iz vratu ima ustje na zunanji strani posode rob s profilom kaveljčka na trnku (T. V. s. 11 — tloris sonde 8. T. IX).

acc. št. 10/54. Fragment oboda keramične posode z črnopečene, s peskom pomešane gline. Velik 5 × 4 cm in debel 3 mm, je precej luknjičast, a vseeno trdo pečen in »zveneč«. Kljub prozornosti daje vtis kompaktne in močne stene. Površini sta gladki in nekoliko temnejši od notranjosti. Vzdolž fragmenta z zunanje strani je 4 cm dolg in 8 mm širok rebrast pas s štirikratnim vzporednim prstnim odtisom. To je vsekakor del plastičnega ornamenta, ki je šel na okrog posode. Z notranje strani se vzdolž fragmenta vleče močan rob, brez dvoma del kroga, ki je nastal kot posledica izdelave na lončarskem vretenu. Fragment pripada delu posode, ki prehaja iz vratu proti ramenu posode (T. I. f. 4—T. V. sl. 13).

Sonda št. 9. se nahaja na začetku pobočja na vzhodni strani sedla, pod zaključkom sonde št. 5 in skoraj vzporedno s sondo 8. — Sonda je dokaj nepravilne oblike, površine okoli 6 m². Sonda je na zelo strmem terenu in teče po naravnem žlebu. Osnovno kamenino pokriva komaj 0,2 m gozdnega humusa. V sredi sonde in sicer na dnu žleba se v osnovni kamenini nahaja jama s premerom 0,7 m in globoka 0,8 m. Jama je bila polna ilovice in pokrita s kalcitno ploščo. S severne strani jame, 0,2 m oddaljeno od dna žleba in paralelno z istim, stoji vrsta kalcitnih plošč. Plošče stoje na bočni strani in tvorijo kot 130° z dnom žleba. Vsi momenti govorijo za to, da so

plošče umetno postavljene. Plošče so velikosti od 0,7 × 0,4 do 0,2 × 0,1 × 0,05 m. (Tloris in prerezi sonde T. X.) V okolici sonde so bili 4 keramični fragmenti:

acc. št. 11/54. Fragment ustja in grla keramične posode, velikosti 4,5 × 2 cm in debeline 3 mm. Posoda je bila narejena iz črne, zelo dobro pečene, s peskom pomešane gline. Ves fragment je zelo porozen. Vidne so majhne luskice sljude. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Iz ramen se naglo zoži v kratek žlebast vrat s trikotnim profilom ustja (T. V. sl. 14).

acc. št. 12/54. Keramični fragment, velikosti 3 × 2,5 cm, debel pa 4 mm. Je iz sivopečene, s peskom pomešane gline. Po dolžini fragmenta tečejo vzporedno tri rebra, na katerih se jasno vidijo sledovi glajenja. Ni izključeno, da je fragment trakastega ročaja, kar je skoraj edina možnost že zaradi njegove širine (2,5 cm) (T. I. f. 6—T. V. sl. 15).

acc. št. 13. Fragment ustja keramične posode, velikosti 2,5 × 2 cm, debeline 5 mm. Posoda je narejena iz slabo žgane, s peskom pomešane ilovice. Zunanja in notranja površina sta gladki in z vidnimi sledovi izdelave na lončarskem vretenu. Iz nizkega žlebastega vratu preide v kratek zaobljen rob ustja, ki je zavihano navzven. Na notranji strani se nahaja na prehodu iz ustja v vrat 1,5 mm globok in 4 mm visok kanal (T. V. sl. 16—T. I. f. 6 desno).

acc. št. 14. Fragment dna z delom oboda, velikosti 9 × 5 cm, debeline 6 mm. Posoda je narejena iz sivopečene, s peskom pomešane gline. Zunanja in notranja stran sta grobi in ne zglajeni. Površini sta premazani s sivo barvo. Vidni so tudi sledovi na vretenu (T. V. sl. 17—T. I. f. 8).

acc. št. 15. Kalcitni kamen, velik 8 × 7 cm × 20 mm (T. XI. f. 12—T. V. sl. 18).

Sonda št. 10 se nahaja na najnižji točki vzhodne strani sedla. Sonda ima obliko tiskane črke »T«. Kraki so velikosti 3 × 1,0 m. Sonda je brez najdb.

Humusna plast, ki pokriva osnovno skalo, je zredno tanka, na nekaterih mestih je debela komaj par cm. Humusa je nekoliko več, do 0,6 m debeline, na grebenih, v naravnih kotanjicah. Delo je pokazalo, da je največ najdb v takih kotanjah, kjer so povsod sledovi, če ne še ohranjenega kurišča, pa vsaj nekaj oglja. Kurišča spremljajo keramični ostanki.

Ker je humozna plast izredno tanka in je pretrpela velikokrat spremembe, ni mogoče govoriti o stratigrafiji kulturne plasti. To nam pa onemogoča, da bi na osnovi stratigrafije postavili vsaj relativno kronologijo najdb. Izkopani material ne moremo uvrstiti v staroslovenski kulturni inventar, ker je izrazito srednjeveški oziroma poznosrednjeveški. Pri časovni in kulturni opredelitvi se moramo torej osloniti na obstoječo tipologijo poznosrednjeveške keramike.

Vse keramične fragmente, najdene na Lipanci, lahko razdelimo na dve skupini:

A) acc. št. 2, 2 a, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, to so fragmenti iz sivopečene gline. Za časovno opredelitev se lahko poslužujemo dvojnega prijema: po tipu ustij ali po tehnični izdelavi.[2]

acc. št. 2, 2 a, 13 spadajo v II. razvojni tip ustij.[3] Ložar jih datira v 14. stoletje, a ne izključuje tudi možnosti, da bi bil ta tip tudi mlajši.[4]

acc. št. 5, 6, 9, 11 spadajo v II. razvojni tip srednjeveške keramike.[5] Te oblike se vlečejo skozi tri stoletja, od 13. do 15. stoletja.[6]

Za acc. št. 4, 7, 8 in 14 lahko samo ponovimo, da spadajo v grupo sivopečene poznosrednjeveške keramike,[7] ne da bi jih mogli opredeliti v katerega od razvojnih tipov.

B. skupna: Fragmenti acc. št. 1, 3, 3 a, 10 in 11 iz črnožgane, s peskom pomešane ilovice. Po izvajanjih Wiesingerja[8] je to keramiko treba postaviti kot starejšo od keramike grupe A.[9] Za oporo pri dataciji B skupine nam še posebej lahko služi fragment acc. št. 1 in ima kot ornament kolesasti križ z dvema poševnima vejama zgoraj. Analogij ne manjka.[10] Po Straussovem mnenju posode s temi znaki spadajo v čas od 11. do 13. stoletja.[11]

Sonde na Novih kočah

20 minut peš od koč na Lipanski planini, po »Žvanovi poti« na Lipanski vrh, se nahaja gozdna jasa s parcelnim nazivom »Nove koče«. Čeprav danes ni nobenih sledov naseljenosti na terenu Novih koč, niti je to znano po živečem ustnem izročilu, vendar so sonde potrdile vsebinski smisel parcelnega imena.

---

[2] R. Ložar, Staroslovensko in srednjeveško lončarstvo v Sloveniji. GMD XX, str. 206. — Ferd. Wiesinger, Die Schwarzhafner und die Weisshafner in Oberösterreich, Jahrbuch des österreichischen Musealvereines Bd. 87, 1937, 90 st.

[3] Ložar, str. 215, 219.

[4] Ložar, str. 219.

[5] Ložar, str. 215, 217, 218.

[6] Ložar, str. 218.

[7] Ložar, str. 206.

[8] Ferd. Wiesinger, Die Schwarzhafner und die Weisshafner in Oberösterreich, Jahrbuch des österreichischen Musealvereines Bd. 87, 1937, 90 st.

[9] Ložar, str. 207.

[10] J. Kern, Das Krötenfusskreuz, Sudeta XI, 1935, str. 16. — Wiesinger, o. c., 106. — Ložar, str. 210, 211.

[11] Ložar, str. 211. — Wiesinger, o. c., str. 105. — Gabrovec Stane, kustos NM v Ljubljani, je pri svojem izkopavanju leta 1954 v Škofji Loki okrog srednjeveškega donjona izkopal zelo veliko keramike, katera obsega vse variante keramike z Lipance. Najdba iz Škofje Loke se pa lahko postavi časovni okvir od 12. in ne po 15. stoletju. Zahvaljujem se tov. Gabrovcu za ta podatek.

Gozdna jasa »Nove koče« se nahaja na terasi z dokaj strmo južno, severno in zahodno steno. Na terasi sta dve jami, ena večja, na severnem robu terase, na meji gozda in jase, ter druga precej manjša na sredi jase. (Glej kroki »Nove koče« in tloris sonde ter T. III. f. 15.)

Sonda je narejena med obema jamama. Je nepravilne oblike, dvojnega križa. Površinsko obsega teren okoli 60 m². Plast humusa je zelo tanka, na nekaterih mestih komaj en do dva cm. Na severnem in južnem koncu sonde prihaja na dan osnovna kamenina ali pa je pokrita s plastjo humusa, debelo komaj eden do dva cm. Globina humozne plasti postopoma raste tako, da doseže v sredi sonde 0,35 m. V sondi sta najdena dva kurišča (Tloris sonde). Eno je temeljito ograjeno oziroma ukopano v kamenje. Plast pepela in oglja je debela 12 cm. Čeprav daje lepo zloženo kamenje v obliki temelja na okoli kurišča videz človeške izdelave, je treba resnici na ljubo reči, da je kamenje naravno tako razporejeno. Človek je odstranil samo toliko kamenja, da je dobil prostor za kurišče in ga po potrebi nekaj dodal. Plast pepela in oglja ima obliko pravilnega kroga s premerom 0,75 m. Zaradi vseh teh momentov, ki govore za daljšo uporabo tega kurišča, je bila nujna kakršna koli arhitektura nad kuriščem. Zato ga upravičeno lahko označimo za ognjišče.

V plasti pepela in oglja je bilo pet keramičnih fragmentov:

acc. 16. Fragment oboda keramične posode iz slabo žgane gline. Po dolžini fragmenta je reliefen okras z vzporednim prstnim odtisom. Glinasta vrvica je bila položena na posodo, ko je bila ta že narejena. To se vidi iz tega, ker je vrvica delno že odstopila od posode. Notranja in zunanja površina sta nezglajeni z vidnimi sledovi gnetenja s prsti. Fragment je velik 4 × 2,5 cm, debel 8 mm (T. I. f. 3—T. VI. sl. 19).

acc. št. 17. Fragment ustja keramične posode iz slabo žgane ilovice. Obdelava je zelo groba z jasnimi sledovi gnetenja. Posoda je vsekakor spadala med najprimitivnejše primerke hišne keramike. Velikost je 3,5 × 3,5 cm, debelina 10 mm (T. VI. sl. 20—T. I. f. 5).

acc. št. 18. Fragment dna keramične posode, najbrže od iste posode kot je acc. št. 17. Velik 3,5 × 2 cm (T. VI. sl. 21—T. I, f. 5).

acc. št. 19. Fragment dna keramične posode, verjetno od iste kot acc. št. 17, 18. Velik 3 × 4 cm, debel 12 mm (T. VI. sl. 21 a—T. I. sl. 5).

acc. št. 20. Fragment dna keramične posode iz slabo žgane ilovice. Verjetno od iste kot acc. št. 18, 19. Fragment je velik 4,5 × 2,5 cm, debel 11 mm (T. VI. sl. 22—T. I. f. 5).

acc. št. 21. Fragment ustja z vratom keramične posode iz črnožgane ilovice. Izdelava je zelo groba, z ostanki prstnih odtisov gnetenja. Zunanja in notranja površina sta zelo hrapavi. Čeprav je fragment visok komaj 3,5 cm, ima razen ustij tudi že najširši del oboda s težnjo prehoda v dno. Fragment je vsekakor del sklede ali skodele (T. VI. sl. 23—T. I. f. 5).

acc. št. 22. Fragment dna keramične posode je iz slabo žgane, s peskom mešane ilovice. Posoda je bila izdelana z gnetenjem. Verjetno od iste posode kot acc. 21. Fragment ima obliko enakostraničnega trikotnika s stranico 3,5 cm (T. L. f. 5—T. VI. sl. 24).

Dva metra južneje od ognjišča se nahaja v prečni sondi kurišče, ki ima nepravilno obliko pravokotnika (35 × 20 cm). Plast pepela in oglja je debela komaj dva cm. Tu sta najdena dva keramična fragmenta: acc. št. 21, 22 (Glej T. XII—XIII).

Po celi sondi so bili raztreseni železni bobovci.

Severno od sonde, zraven manjše jame, se nahaja še ena sonda v obliki velike črke »L«. Dolžina daljšega kraka je 3 m, krajšega 1,5 m, širina 1,0 m, globina do 25 cm. Brez najdb razen železnih bobovkov (kroki).

Sklep

Videz[12] in sestava[13] keramičnega materiala, način izdelave,[15] rebrast reliefni ornament, keramična oblika, nakazana s fragmenti od acc. št. 16 do 22, kažejo prazgodovinsko starost. Tej trditvi v prid govori tudi že kronološko opredeljen analogni material (14) in dosedanje znanje o tehnološkem procesu dobivanja prazgodovinske keramike.

Dejstvo, da je najdena v višini Lipanske planine prazgodovinska keramika, postane razumljivejše, ako se spomnimo na najdbo bronastodobnega bodala inv. št. 6287. W. Šmid je bodalo opredelil v bronasto dobo.[16] Z ornamentom rebra z razčlenjenim prstnim odtisom si ne moreta biti daleč narazen.

Nič nas ne bi presenetilo, če bi na Lipanci srečali zbiralca železnih bobovkov iz starejše železne dobe.[17] Od Rudnega polja na Pokljuki do Lipanske terase je samo en korak. Prebivalcem Bohinja v starejši železni dobi železarstvo ni neznano.[18] Morene na Pokljuki, posebno pa na Rudnem polju, so bile plodna tla za nabiralno kulturo železovca.[19] Takšno tolmačenje najdb, po sedanjem poznavanju prazgodovine Gorenjske, bi nam bilo najbolj razumljivo. Zbiralec železnih bobovkov, ki je prišel za eno delovno sezono na Lipansko teraso, si je naredil zasilno bivališče in si ga opremil z ognjiščem. Naredil si je tudi najnujnejšo posodo, katera

[12] Ebert, Reallexikon, Topferei.

[13] Ebert. Reallexikon, Topferei, ornament.

[14] Tupfenleiste ornament lahko sledimo od neolita v hallstatt in je karakterističen za hišno keramiko.

[15] Ebert, Reallexikon, Topferei.

[16] Isto kot opomba 1.

[17] Müllner, Das Eisen in Krain, Argo 1895.

[18] Müllner, Fund eines Bronzedolches in den Wocheineralpen, Argo 1894, str. 120, opomba 1.

[19] Müllner, Geschichte des Eisens.

sicer odstopa od keramike v dolini po kvaliteti, nikakor pa ne po obliki.[20] Življenje in delo človeka v oblasti Pokljuke v času starejše železne dobe je že samo po sebi zadosten razlog, ki dovoljuje obe obliki lipankega kulturnega inventarja in ga opravičuje pripisati zbiralcu železnih bobovkov. Tako gledanje, pravzaprav skeptičnost pri opredeljevanju inventarja z Novih koč in Lipance nam nalaga najdba sekire (kamenite), ki je zanesljivo izpričana, ampak samo po ustnem izročilu.[21]

Bronasti nož in kamenito sekiro ne moremo opredeliti v starejšo železno dobo. Razume se, da že s samim tem ne zanikamo možnosti, da bi na Novih kočah bival železodobni zbiralec bobovkov, kateri je prišel po že utrti poti nosilca bronastodobnega bodala in kamenite sekire. Opravičenost, če ne že pravilnost te teze, potrjujejo analogije v švicarskih in avstrijskih Alpah.[22] Prisotnost bronastodobnega človeka na teh alpskih višinah je izpričana. Tozadevna tolmačenja so dvojna: obstoj poti preko alpskih prehodov[23] ali obstoj bronastodobnega planšarstva.[24] V našem primeru pride v poštev druga možnost: terase ob drevesni in gozdni meji nad Lipanco so lahko nudile obilno pašo.

Če se tudi ne bi spuščali v kakršne koli poskuse tolmačenja lipanjskih najdb, nam sam material razločno pove o obstoju prazgodovinske arheološke lokalitete na visokogorski terasi Lipance.

Zaključek

Okoli leta 1880 so na planini Lipanci (1636 m) našli bronasto bodalo, sedaj v Narodnem muzeju v Ljubljani inv. št. 6287. Walter Šmid je to bodalo opredelil kot bronastodobno. Ta najdba je bila povod, da je arheološka ekipa Narodnega muzeja v Ljubljani izvedla v jeseni leta 1954 v območju Lipance potrebna sondiranja. Delalo se je na izrecno željo in pobudo univ. prof. dr. Antona Melika. Finančna sredstva je prispeval Inštitut SAZU za geografijo. Sondiralo se je na sami Lipanci ter na terasi »Nove koče«, ki je 20 minut peš hoje od koč na Lipanci.

Sonde pri kočah na Lipanci so dale podkve, žeblje in množino keramičnega materiala, ki sega časovno od druge polovice 13. stoletja in ne gre

[20] Po podatkih kustosa Gabrovca St. je v prahistorični plasti na Staroslovenskem grobišču na Bledu veliko fragmentov keramike z analognim profilom in ornamentom plastičnega rebra z razčlenjenim prstnim odtisom.

[21] Hribar Darko, bivši oskrbnik blejske hoče na Lipanci, izjavlja, da je tudi slišal, da je na Lipanci bila najdena kamenita sekira, ki je bila odnesena na Pokljuko. Isto izjavlja tudi Mežan Janez, posestnik z Bleda, ki ima svojo kočo na Lipanski planini. Podatek Mežana je tem bolj zanesljiv, ker je osebno parkrat prišel na sled, ki ga je vedno pripeljala do Pokljuke. Ni izključeno, da gre tu za isto sekiro, katero je zasledil že W. Šmid. (Dr. A. Melik, Planine v Julijskih Alpah, str. 163, 166.)

[22] Herman Wopfner, Geschichtliche Heimatkunde, str. 6.

[23] Herman Wopfner, Geschichtliche Heimatkunde, str. 6.

[24] Oswald Menghin, Archeologie der jüngeren Steinzeit Tirols, str. 38, Jahrbuch für Altertumskunde VI, 1912.

čez 15. stoletje. Fragmenti so bili na kuriščih in okoli njih. Kurišča so bila na prostem ,v majhnih dragah. Kurišča se lahko datirajo samo s keramiko, ker se v ta namen zaradi zelo tenke humusne plasti ne moremo nasloniti na stratigrafijo.

Sonde na »Novih kočah« so dale prah, keramične fragmente, solidno ograjeno ognjišče, eno kurišče ter dokaj limonitnih bobovkov.

Za oporo pri časovnem opredeljevanju te lokalitete nam lahko služi samo »Tupfenleisteornament«, spričo katerega lahko rečemo samo to, da je najdba prahistorična. Bližjo datacijo, to je opredelitev v starejšo železno dobo, nam dovoljuje množica limonitnih bobovkov. Deset centimetrov debela plast pepela govori za daljšo uporabo ognjišča. Vsi ti momenti ne izključujejo možnosti, da je bil tukaj med eno sezono železnodobni nabiralec limonitnih bobovkov. Temu v prid govori tudi bližnje Rudno polje, ki je že znana postojanka ilirskega rudarstva.

Da bi dobili pravo arheološko podobo Lipance in »Novih koč«, je treba še enkrat nujno poudariti najdbo »bronastega bodala«, ki je brez dvoma bronastodobno. O predželeznodobni naseljenosti, oziroma navzočnosti človeka na Lipanci, priča tudi najdba kamenite sekire.

Edini motiv, ki opravičuje navzočnost predželeznodobnih in poznosrednjeveških najdb na Lipanci, je planšarstvo. To izvajanje potrjujejo tudi analogije v švicarskih in avstrijskih Alpah.

Pregled tabel

Tabla I: f. 1 = inv. št. P 6287; f. 2 = acc. št. 1; f. 3 = acc. št. 16; f. 4 = acc. št. 10; f. 5 = acc. št. 20, 21, 19, 17, 18, 22; f. 6 = acc. št. 9, 13; f. 7 = acc. št. 2, 2 a, 4, 11; f. 8 = acc. št. 14.

Tabla II: f. 9 = acc. št. 23, 24, 25; f. 10 = acc. št. 26, 27, 28, 26; f. 11 = acc. št. 12 × 26; f. 12 = acc. št. 15; f. 13 = koče na Lipanci in sonda 5 na vzhodnem rebru; f. 14 = sonda 1; f. 15 = sonda 5; f. 16 = sonda 9; f. 17 sta sondi 3, 3 a in 4; f. 18 = sonda 4.

Tabla III: f. 19 = sonda NK 1; f. 20 = ognjišče v NK 1; f. 21 = srednji del sonde NK 1; sl. 22 = acc. št. 26.

Tabla IV: S 1 = acc. št. 1; S 2 = acc. št. 2; S 3 = acc. št. 2 a; S 4 = acc. št. 3; S 5 = acc. št. 4; S 6 = acc. št. 3 a; S 7 = acc. št. 5; S 8 = acc. št. 6, S 9 = = acc. št. 7; S 10 = acc. št. 8.

Tabla V: S 11 = acc. št. 9; S 12 = acc. št. 9 a; S 13 = acc. št. 10; S 14 = = acc. št. 11; S 15 = acc. št. 12; S 16 = acc. št. 13; S 17 = acc. št. 14; S 18 = = acc. št. 15.

Tabla VI: S 19 = acc. št. 19; S 20 = acc. šť. 17; S 21 = acc. št. 18; S 21 a = = acc. št. 19; S 22 = acc. št. 20; S 23 = acc. št. 21; S 24 = acc. št. 22.

Tabla VII: S 26 = acc. št. 23; S 27 = acc. št. 24, S 28 = acc. št. 25; S 29 = = acc. št. 26; S 30 = acc. št. 27.

Tabla VIII: Tloris sonde št. 5.

Tabla IX: Tloris in vzdolžni prerez sonde št. 8.

Tabla X: Tloris ter vzdolžni in prečni prerez sonde 9.

Tabla XI: Kroki, Nove koče.

Tabla XII: Tloris sonde 1 na »Novih kočah«.

Tabla XIII: Prečni in vzdolžni prerez sonde 1 na »Novih kočah«.

NEW ARCHEOLOGICAL LOCALITIES ON THE LIPANCA-POKLJUKA NEAR BLED

Summary

About the year 1880 on the Alpine pasturage Lipanca (1636 m) a bronze dagger was found, being now in the National Museum in Ljubljana, under the inventory number P 6287. Walter Šmid ascribed this dagger to the bronze age. This finding was the initiative, and in spring of the year 1954, within the limits of the Lipanca, an archeological team of the Narodni muzej in Ljubljana undertook the necessary soundings. The work was done at the explicit wish and on the suggestion of Professor dr. Melik Anton of the Ljubljana University. The financial means were provided by the Geographical Institute of the Slovene Academy for Science and Art. — The soundings were executed on the very Lipanca and on the terrace of the Nova-koča, 20 minutes of walk, south of the Alpine huts on the Lipanca.

The soundings near the Alpine huts on the Lipanca disclosed horseshoes, nails and a large quantity of ceramic material, which temporarily extends from the second half of the 13th century and does not surpass the 15th century. The fragments were found on the heating-places and around them. The heating-places were in the open air, in small dales. They can be dated only by means of ceramics, as to this purpose we cannot rely on the stratigraphy because of very thin humous layer.

The soundings at the Nove-koče yielded dust, ceramic fragments, a compactly fenced-in fireplace, one heating-place and a great deal of pieces of limonite bean-ore.

As a support to the dating of this locality can only be of use to us the "Tupfenleiste-ornament", which is the proof that the discovery belongs to prehistory. A closer dating, i. e. its setting in the frame of the older iron age, is allowed by the quantity of pieces of limonite bean-ore. A 10 cm thick layer of ashes speaks for the longer use of the fireplace. All this does not exclude the possibility that here, during one season, must have been an iron-age gatherer of pieces of limonite bean-ore. To the benefit of this conjecture speaks also the neighbouring mine-field, which represents an already known post of the Illyric mining.

In order to form a proper archeological idea of the Lipanca and the Nova-koča there must urgently again be emphasized the discovery of the bronze dagger, which undoubtedly belongs to the bronze age. Of the pre-iron-age population, respect, of the presence of the human beings on the Lipanca gives another evidence the finding of a stone axe.

The only motive justifying the presence of pre-iron-age and late middle-age findings on the Lipanca gives the Alpine dairy. This reasoning is also confirmed by the analogy from the Swiss and Austrian Alps.

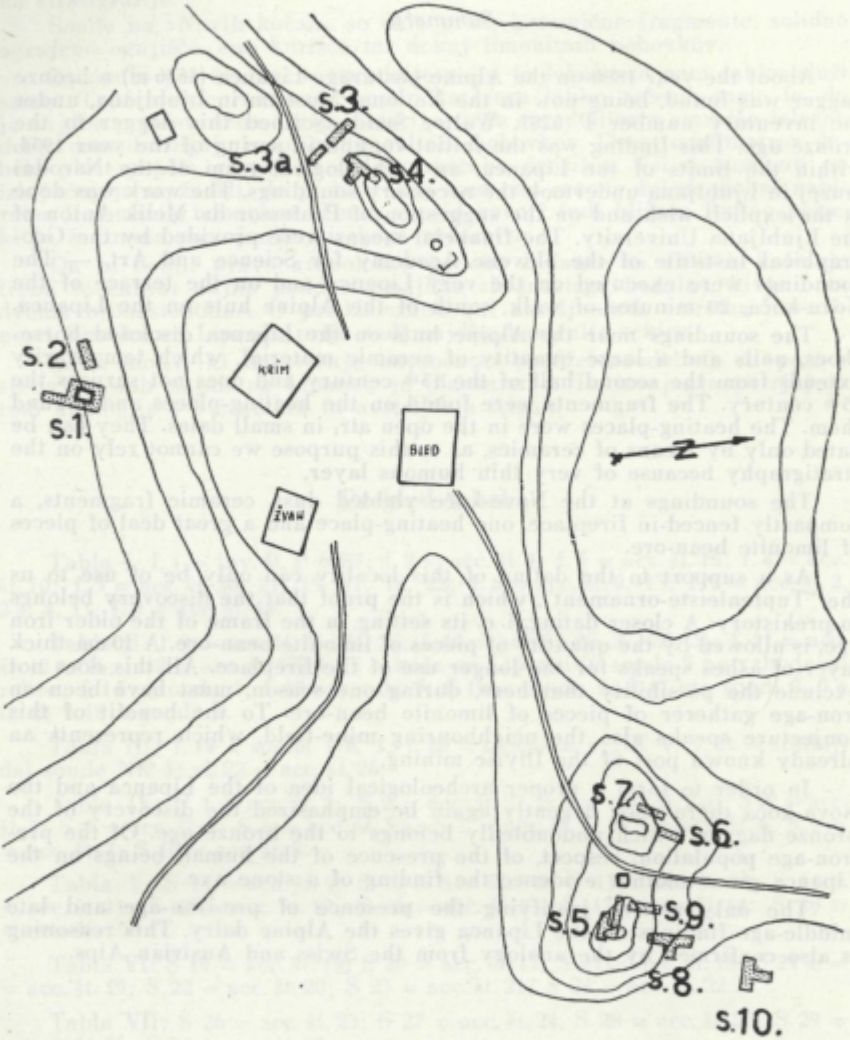

Kroki »Lipance«

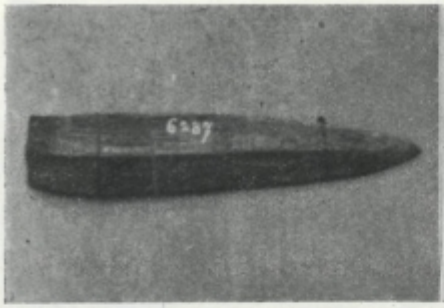

1

2

3

4

5

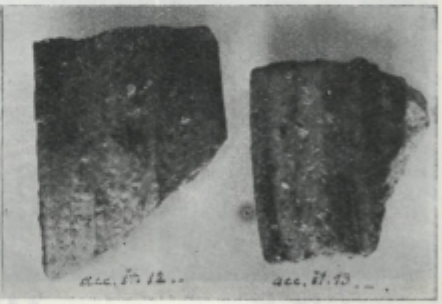

6

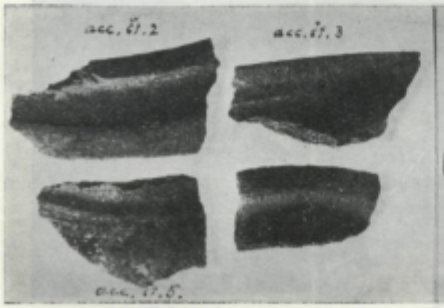

7

8

9

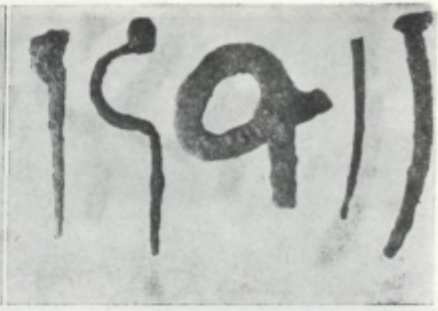

10

11

12

13

14

15

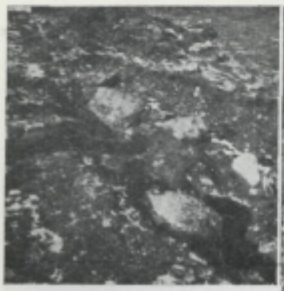

16

17

18

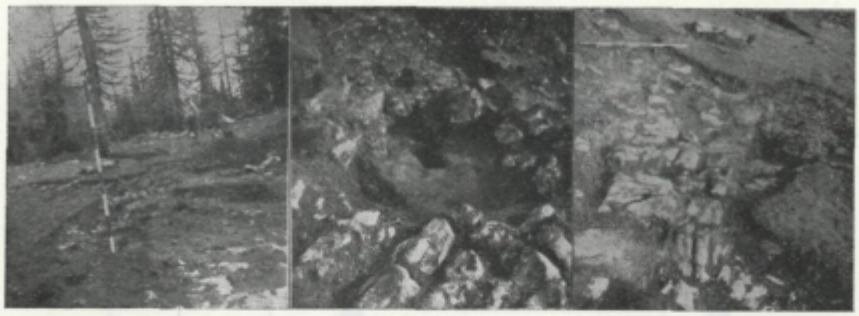

19 20 21

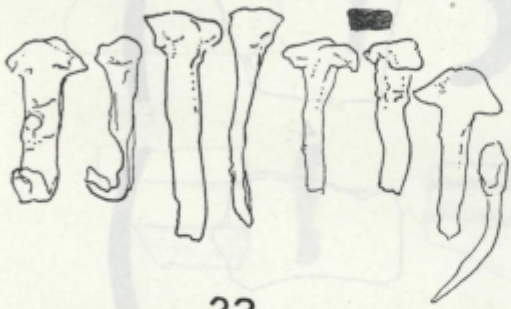

22

22

22

22

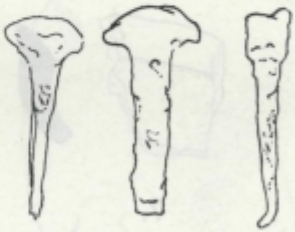

22

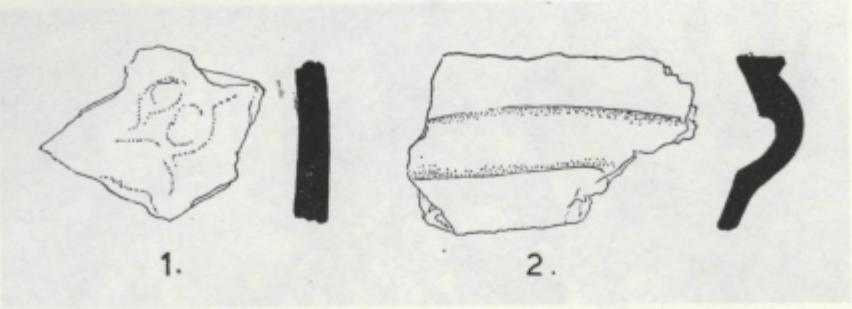
1.
2.

3.
4.

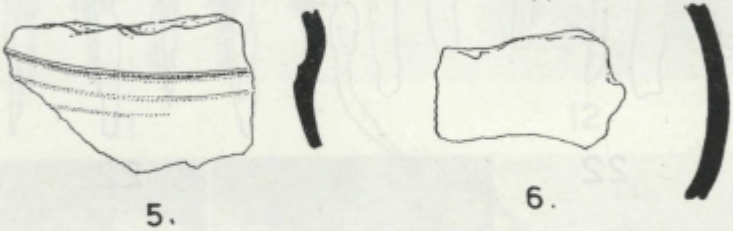
5.
6.

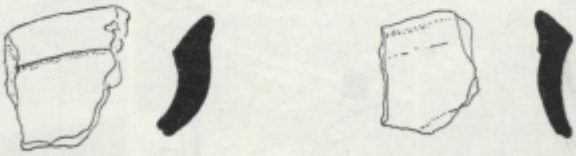
7.
8.

9.
10.

11

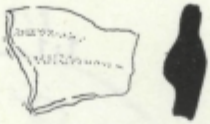

12

13

14

15

16

17.

18

1:1

19

20

21

21a

22

23

24

1:1

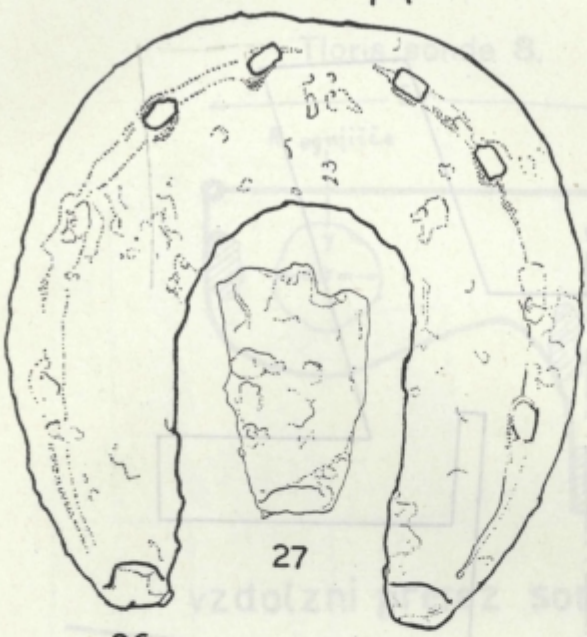

27

26

28

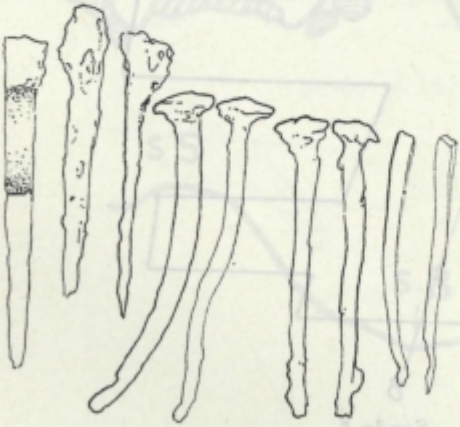

29

30

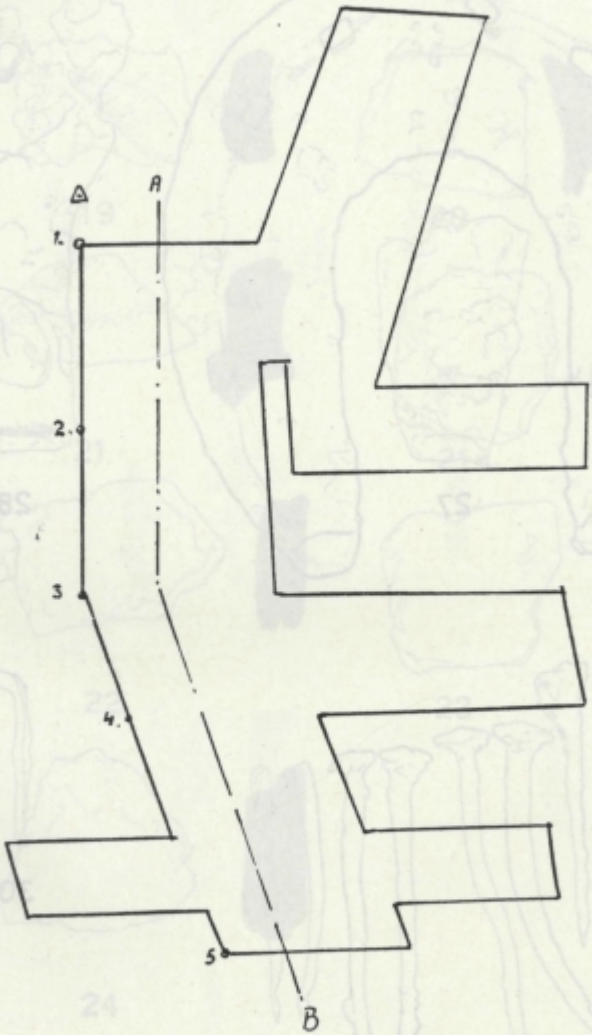

Sonda 5

Tloris sonde 8.

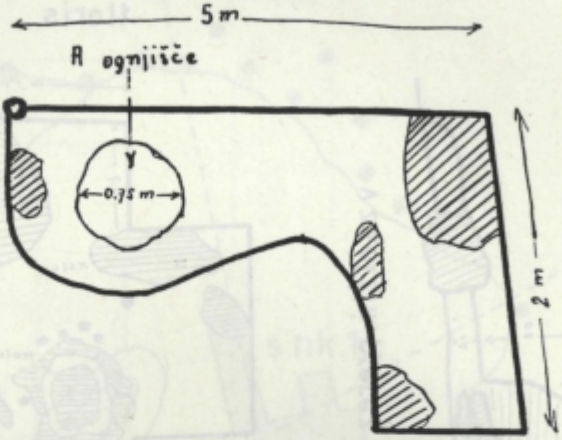

vzdolzni prerez sonde 8.

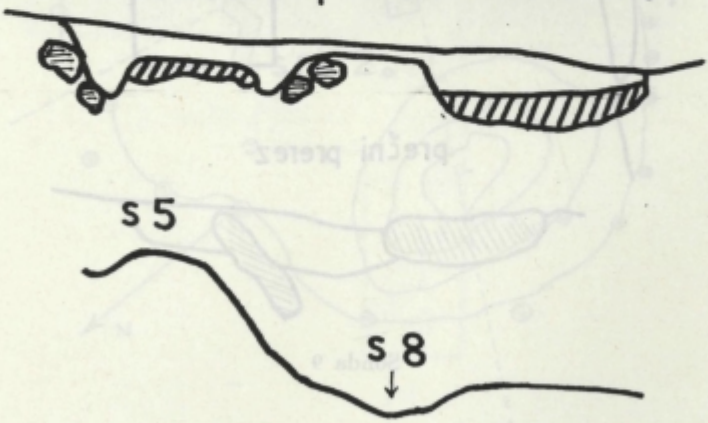

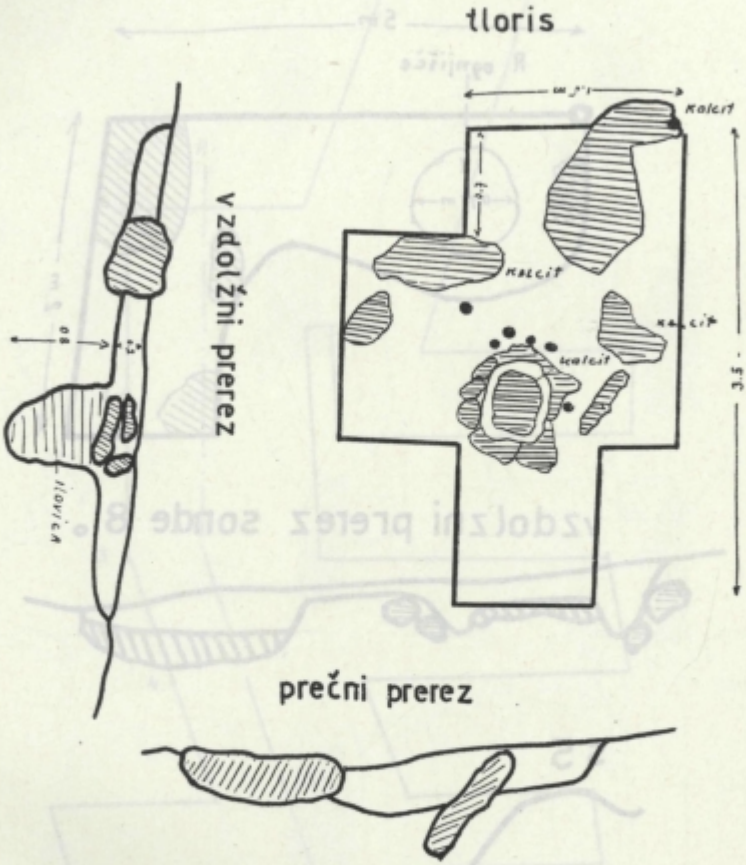
tloris
vzdolžni prerez
prečni prerez
kalcit
kalcit
kalcit
kalcit
3.5

Sonda 9

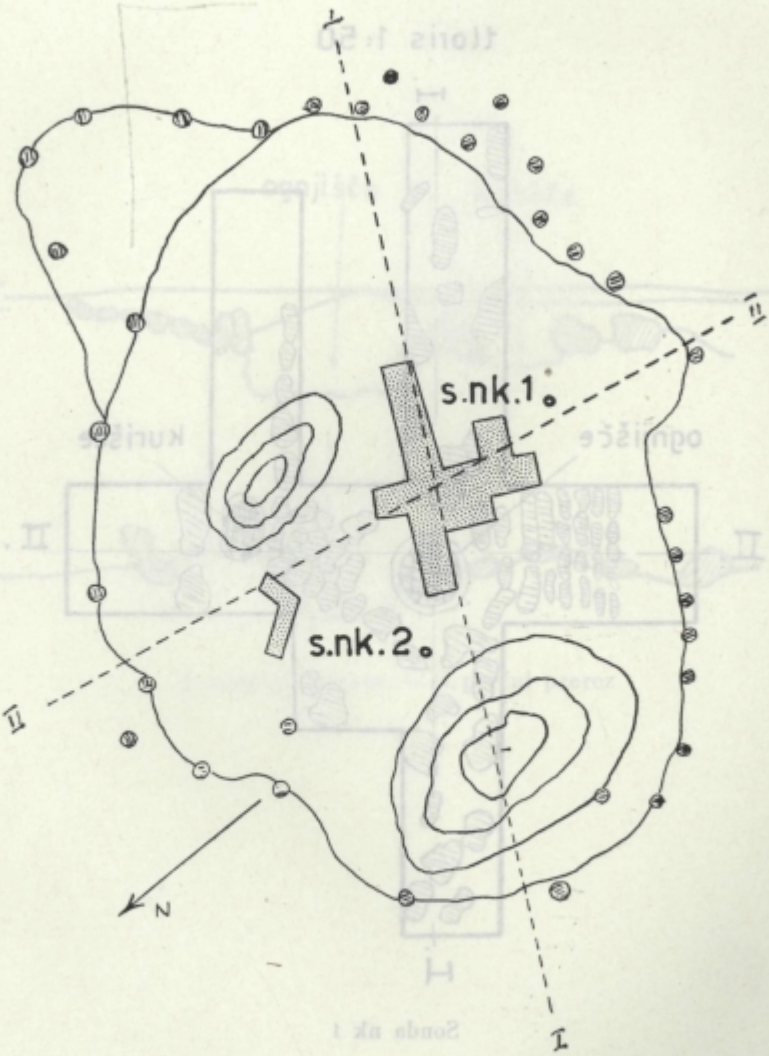

Nove koče — kroki

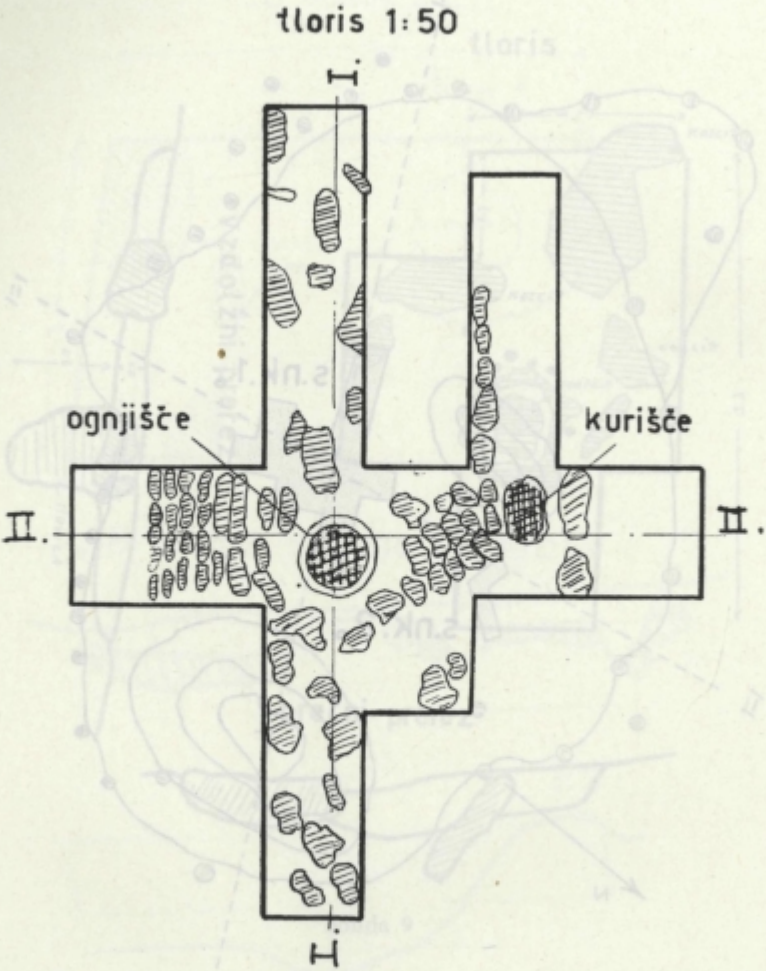

Sonda nk 1

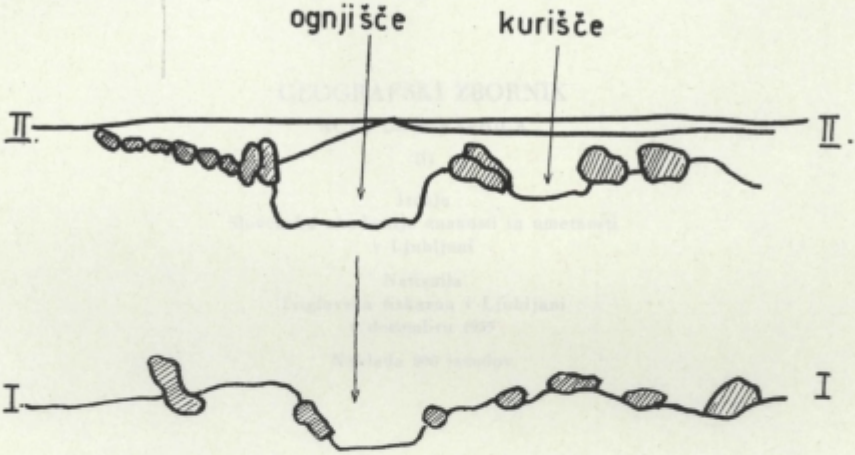

I. vzdolžni prerez. — II. prečni prerez